

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

صورتجلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد (M.A)

نام و نام خانوادگی دانشجو: داریوش جهانشاهی در تاریخ
اقتصاد کشاورزی
از پایان نامه خود دفاع با عنوان :
با درجه و نمره دفاع نموده است.

نام و نام خانوادگی اعضای هیات داری سمت امضاء اعضای هیات داری

۱- دکتر نعمت الله موسوی - استاد راهنما

۲- دکتر بهاء الدین نجفی - استاد مشاور

۳- دکتر زکریا فرج زاده - استاد داور

۴- مهندس فرزانه طاهری - استاد داور

مراتب فوق مورد تایید است. مدیر / معاونت پژوهشی

مهر و امضاء

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد مرودشت

دانشکده کشاورزی - گروه اقتصاد کشاورزی

پایان نامه برای دریافت دریاقت درجه کارشناسی ارشد (M.Sc.)

گرایش: اقتصاد کشاورزی

عنوان

بررسی اثر تعاونیهای تولید کشاورزی بر اشتغال ، درآمد، تولید

مطالعه موردی: استان کهگیلویه و بویر احمد

استاد راهنما:

دکتر نعمت الله موسوی

استاد مشاور:

دکتر بهاءالدین نجفی

نگارش:

داریوش جهانشاهی

زمستان ۸۹

تقدیم به

پدر و مادر دلسوز و فداکارم ، اساتید بزرگوار

و همسرگرامی

و دوستان علم و دانش

سپاسگذاری

اکنون که برگ دیگری از زندگی ورق خورده و مرحله ی دیگری از کسب علم و معرفت را پشت سر گذاشتم، خدا را شاکرم و سپاس می گویم که مرا لایق آموختن گردانید چرا که بی لطف و عنایت آن یگانه بی همتا این مهم فراهم نمی شد و با عنایت و توجه پروردگار متعال و تلاش و همکاری اساتید ارجمندم که موفق به اتمام این رساله شده ام خود را موظف میدانم از تمامی عزیزانی که در این راه یاریم نمودند سپاسگذاری نمایم .

از استاد بزرگوار جناب آقای دکترسید نعمت الله موسوی که راهنمایی این تحقیق و جناب آقای دکتر بهاءالدین نجفی که امر مشاوره این رساله را برعهده داشتند و با نظرات ارزشمند و مفید خود بر غنای علمی این رساله افزودند و از جناب دکتر زکریا فرج زاده و سرکار خانم مهندس فرزانه طاهری و جناب آقای راسخ که داوری و نظارت این رساله را برعهده داشتند و همچنین از اداره تعاون استان نسبت به ارائه آمار و اطلاعات لازم کمال تشکر و سپاسگذاری دارم و در پایان از زحمات بی دریغ همسر گرامی خانم مهندس مرضیه بهزادیان که از بذل هیچ محبتی نسبت به بنده دریغ ننموده اند نیز قدردانی می نمایم و برای همه عزیزان آرزوی سلامتی و بهروزی دارم.

چکیده :

هدف از انجام این تحقیق بررسی اثر تعاونیهای تولیدکشاورزی بر درآمد، تولید، اشتغال و همچنین عوامل موثر بر کارایی و سود آنها می باشد به همین منظور از تعداد ۱۰۶ تعاونی تولید کشاورزی با گرایش، باغبانی، گلخانه ای و صیفی جات تعداد ۴۶ واحد آنها در پنج شهرستان استان کهگیلویه و بویر احمد آمار و اطلاعات لازم از طریق تکمیل پرسشنامه جمع آوری گردید و تابع سود و انواع کارایی با استفاده از نرم افزار `execl` و `deep` و `eveies5` تعیین گردید و نتایج برآورد تابع سود تعاونیها نشان می دهد متغیرهای تعداد اعضا، سیستم آبیاری و متغیر منطقه اثر منفی و متغیرهای تنوع در فعالیت ها، مخارج و سطح تحصيلات و سطح زیر کشت اثر مثبت بر سود دارند و متغیر فاصله از شهر و ارزش فعلی سرمایه بی معنی می باشند و میزان اشتغالزایی پیش بینی شده در تعاونیها اختلاف زیادی با اشتغال ایجاد شده دارد به طوری که میزان اشتغالزایی ایجاد شده تنها ۲۶٪ از اهداف اشتغالزایی مورد نظر از طرحهای مورد مطالعه، محقق شده است که از این تعداد ۵۵ درصد عضو تعاونی و ۴۵ درصد شاغلین غیر عضو بوده اند و از نظر ارزش دارایی، تعاونی ها روند صعودی داشته اند به طوری که بیش از ۹۰ درصد طرحها ارزش فعلی آنها چند برابر شده است. درآمد تعاونیها دارای نوسان بالایی است بطوریکه درآمدی از آنها صفر و یا بسیار پایین است و متوسط درآمد بهره برداران ۱۷ درصد افزایش داشته است. نقش تعاونیها در تولید مشابه یافته های درآمد است و همچنین نتایج کارایی نشان داده که سطح تحصيلات و سابقه فعالیت و آموزش ترویجی سیستم آبیاری تاثیر مثبت بر کارایی فنی و معنی دار بوده و متغیرهای اندازه تعاونی و سطح زیر کشت و مالکیت و منطقه معنی دار نمی باشد و متوسط کارایی فنی واحد ها در سطح ۵۰٪ و کارایی تخصصی ۳۱/۳ درصد و کارایی اقتصادی ۲۶٪ می باشد.

کلمات کلیدی : تعاونی، تولید، کشاورزی، تابع سود، کارایی، درآمد، اشتغال

فهرست

صفحه

عنوان

فصل اول: کلیات

۲	۱-۱- مقدمه
۶	۲-۱- اهمیت موضوع
۸	۳-۱- تاریخچه و سیر تحول تعاونیها
۱۱	۱-۳-۱- فعالیت های تعاونیهای کشاورزی
۱۲	۲-۳-۱- تعاونی های کشاورزی در ایران و جهان
۱۳	۳-۳-۱- تعاونی های کشاورزی در کشورهای دیگر
۱۶	۴-۱- شرایط تعاونیهای تولیدکشاورزی استان
۱۷	۵-۱- اهداف تحقیق
۱۷	۶-۱- فرضیات
۱۸	۷-۱- مروری بر مطالعات انجام شده
۱۸	۱-۷-۱- مطالعات انجام شده در زمینه تعاونیهای تولید کشاورزی
۲۱	۲-۷-۱- مطالعات انجام شده در زمینه کارایی
۲۷	۳-۷-۱- مطالعات انجام شده در زمینه تولید و بهره وری

فصل دوم: مبانی نظری و روش تحقیق

۳۵	۱-۲- گرد آوری داده ها
۳۶	۲-۲- کارایی
۳۹	۱-۲-۲- روش مرزی قطعی
۴۱	۲-۲-۲- روش مرزی تصادفی
۴۲	۳-۲-۲- روش تحلیل فراگیر داده ها

فصل سوم: بحث و نتیجه گیری و پیشنهادات

- ۵۰- ۱-۳- نتایج حاصل از تحلیل شرایط سود شرکت تعاونیهای تولید کشاورزی
- ۵۳- ۲-۳- نتایج حاصل از تخمین کارایی بر اساس کل فعالیت های تعاونی
- ۵۳- ۱-۲-۳- کارایی فنی تحت فرض بازده ثابت نسبت به مقیاس
- ۵۴- ۲-۲-۳- کارایی فنی با فرض بازده متغیر نسبت به مقیاس
- ۵۷- ۳-۳- نتایج حاصل از تحلیل عوامل موثر بر کارایی فنی (تحت بازده ثابت نسبت به مقیاس)
- ۶۰- ۴-۳- نتایج حاصل از تحلیل عوامل موثر بر کارایی فنی (تحت فرض بازده ثابت نسبت به مقیاس)
- ۶۲- ۵-۳- نتایج حاصل از تخمین کارایی بر اساس فعالیت های کشاورزی تعاونی
- ۶۲- ۶-۳- تعیین انواع کارایی با فرض بازده ثابت نسبت به مقیاس
- ۶۴- ۷-۳- تعیین انواع کارایی با فرض بازده متغیر نسبت به مقیاس
- ۶۵- ۸-۳- کارایی مقیاس
- ۶۸- ۹-۳- تعیین انواع کارایی واحدها به تفکیک بازده نسبت به مقیاس
- ۷۰- ۱۰-۳- مقایسه وضعیت موجود تعاونیها (اشتغال، درآمد و تولید) با وضعیت پیش بینی شده
- ۷۰- ۱-۱۰-۳- اشتغال
- ۷۱- ۲-۱۰-۳- درآمد و تولید
- ۷۳- ۱۱-۳- نقاط قوت تعاونیها
- ۷۳- ۱۲-۳- نقاط ضعف
- ۷۳- ۱۳-۳- فرصت ها
- ۷۴- ۱۴-۳- تهدیدها
- ۷۴- ۱۵-۳- نتیجه گیری
- ۷۷- ۱۶-۳- پیشنهادات
- ۷۹- ۱۷-۳- منابع

فهرست نمودارها

صفحه	عنوان
۷۰	نمودار شماره (۱): اشتغال موجود و پیش بینی شده در تعاونی ها
۷۱	نمودار شماره (۲): مقایسه ارزش دارایی کنونی با سرمایه اولیه (دارایی)
۷۲	نمودار شماره (۳): میزان سود در هکتار تعاونیهای کشاورزی (بر حسب میلیون ریال)
۷۲	نمودار شماره (۴): درآمد ناخالص حاصل از محصولات تعاونیهای تولید کشاورزی

فهرست جدول ها

صفحه	عنوان
۱۶	جدول شماره (۱) وضعیت شرکتهای تعاونی تولید کشاورزی استان به تفکیک شهرستانهای استان
۵۶	جدول شماره ۲ - نتایج حاصل از تخمین کارایی فنی در حالت ثابت و متغیر
۵۹	جدول شماره (۳) نتایج حاصل از عوامل مؤثر بر کارایی فنی (تحت بازده ثابت نسبت به مقیاس)
۶۱	جدول شماره (۴) عوامل مؤثر بر کارایی فنی (تحت بازده ثابت نسبت به مقیاس) بر اساس فعالیت های کشاورزی تعاونیهای تولید
۶۷	جدول شماره (۵) نتایج حاصل از تخمین انواع کارایی بر اساس فعالیت های کشاورزی تحت دو فرض ثابت و متغیر نسبت به مقیاس
۶۹	جدول شماره (۶) نتایج حاصل از برآورد کارایی تعاونیهای تولید کشاورزی به تفکیک انواع بازده نسبت به مقیاس

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱ - مقدمه

امروزه با توجه به جهانی شدن اقتصاد و جایگاه خطیر بخش تعاون نقش مشارکت مردم در تعیین سر نوشت خویش بیشتر از همیشه احساس می شود و بخش تعاون یکی از سه بخش نظام اقتصادی جمهوری اسلامی ایران می باشد که به فعالیتهای مختلف می پردازد. تعاریف مختلف در خصوص تعاون وجود دارد که به ذکر چند مورد از آنها می پردازیم. تعاون عبارت است از اجتماعی از افراد و امکانات محدودی که به صورت داوطلبانه گرد هم آمده اند و اهداف اجتماعی و اقتصادی را دنبال می کنند و با کار مؤثر، تأمین سرمایه مورد نیاز و پذیرش ریسک سود و منفعت بر اساس اصول تعاونی کار می کنند (لطیفیان ۱۳۸۵). تعاونی کشاورزی شامل کلیه فعالیتهایی است که به منظور کمک به کشاورزان به عنوان تولید کننده، قسمت اعظم مواد غذایی و مواد اولیه صنعتی را به عمل می آورد (محمدلو، ۱۳۸۸). تعاون بخش نوپا و نوپنپادی است که بر اساس آرمانهای دینی، اخلاقی و انسانی به منظور توانمند کردن قشرهای کم درآمد و در سایه همیاری و معاضدت و کار جمعی به وجود آمده است (عباسی، ۱۳۸۸).

در دهه های اخیر تعاونیهای تولید کشاورزی در نقاط مختلف جهان به سرعت در حال شکل گیری است که اهداف آنها با اهداف تشکیل این تعاونیها در ایران کم و بیش مشابهند برای مثال در ابتدای سال ۲۰۰۲ در کشورهای عضو اتحادیه اروپا ۳۲۰۰۰ تعاونی کشاورزی با ۸۴ میلیون عضو ۲/۳ میلیون نفر شاغل فعال بوده اند در همین سال در کشور چین به تنهایی ۹۴۷۷ تعاونی با ۱۹۳ میلیون عضو وجود داشته است.

از دیدگاه جهانی تعاونیهای تولید کشاورزی از جنبه بهبود وضعیت تولید و هم به لحاظ ایجاد اشتغال حائز اهمیت اند. تعاونیها در مقایسه با سایر نظامهای بهره برداری دو ویژگی برجسته دارد: مالکیت اعضاء بر تعاونی و کنترل اعضاء بر سرنوشت تعاونی که این دو ویژگی عامل اصلی تحرک در این نظام بهره برداری است (ورمن، ۲۰۰۱).

با عنایت به سند چشم انداز ۲۰ ساله جمهوری اسلامی ایران، اصل ۴۴ و جهت گیریهای دولت در واگذاری امور، مسیر فعال شدن بخش غیر دولتی را هموار می سازد. در اصل ۴۴ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، نظام اقتصادی کشور بر پایه سه بخش دولتی، تعاونی و خصوصی استوار است. در این اصل اشاره شده که بخش خصوصی مکمل فعالیتهای اقتصادی دولتی و تعاونی است، اما متعاقب تصویب قانون اساسی در سال ۱۳۵۸ اصول ۴۳ و ۴۴ قانون به صورت واقعی اجرا نگریده. به طوری که درنگاهی منصفانه حداقل سهمی که برای بخش تعاون در تولید ناخالص ملی در نظر گرفته شده بود، سهمی در حدوداً ۳۰ درصد تعیین گردید که به دلیل عدم طراحی و اجرای برنامه های منطبق با این سیاست، سهم بخش تعاون در اقتصاد بسیار پایین تر از رقم ذکر شده می باشد. آمار و ارقام اخیر نشان می دهد که حدود ۸۰ درصد فعالیتهای اقتصادی کشور توسط بخش دولتی، ۱۶ درصد توسط بخش خصوصی و ۲/۵ درصد توسط بخش تعاون انجام می پذیرد و بقیه اختصاص به نهادها دارد، که بخش تعاون کمترین سهم را به خود اختصاص داده است این ارقام بر این نکته دلالت دارند که بخش های دولتی و خصوصی از استحکام لازم برخوردارند ولی بخش این طور نبوده که این ضعف عملکرد بخش تعاون را نشان می دهد. از طرف دیگر در بررسیهای انجام گرفته در سطح جهانی مشخص شده است که اغلب کشورهای در حال رشد و توسعه یافته توانستند حجم زیادی از نیروی های انسانی در سطح روستاها و بخش کشاورزی را از طریق شرکتهای تعاونی کشاورزی سازماندهی و تحت پوشش خود درآورند و نیازمندیهای کشاورزان را تأمین کنند (مجله تعاون ۱۳۸۸).

از بعد نظری تعاونیهای تولید می توانند با تجمیع امکانات مورد نیاز کشاورزان، توان آنان را به گونه ای افزایش دهند که آنها بتوانند تولیدی با بازده بیشتر و هزینه کمتر داشته باشند و از طرفی بتوانند محصولات تولیدی خود را با قیمتی مطلوب تر به فروش برسانند. افزون بر این، انتظار می رود که تعاونیهای تولید کشاورزی در ایران بتوانند با ترویج کشاورزی پایدار فراهم ساختن ابزار آن، جامعه را در دستیابی به کشاورزی پایدار یاری دهند .

تعاون یکی از سه بخش مهم اقتصادی است که در مطالعات اقتصادی کمتر مورد توجه قرار گرفته است، یکی از زمینه های بسیار مهم در اقتصاد تعاونیها، رفتار اقتصادی آنها و تفاوتشان با بنگاه رقابتی است، متأسفانه در مطالعاتی که تعاونی ها در کشور صورت گرفته به این مسئله کمتر پرداخته شده و یا اصلاً توجهی به آن نشده است.

هدف تعاونیهای کشاورزی این نسبت که مثل واسطه ها، تجار، بانکداران، کارخانه داران به دنبال پول و سود بروند، بلکه این است که درآمد واقعی و خالص اعضای خود را به حداکثر برسانند. کشاورزان عضو شرکت تعاونی می کوشند تا کار کشاورزی را پر منفعت سازند. مصرف کنندگان هم می کوشند تا با خرید جنس مرغوب و پرداخت قیمت عادلانه، بهترین استفاده را به عمل آورند. اما شرط اصلی موفقیت شرکت های تعاونی کشاورزی، دانش و درک اصول شرکت های تعاونی به وسیله اعضا است. با توجه به نیاز روزافزون مردم به محصولات کشاورزی، امروزه نه تنها استفاده از منطق و روشهای علمی برای تحقق اهداف کشاورز ضرورت پیدا می کند، بلکه دستیابی به بعضی مثل تولید محصولات جدید نیز به عنوان انگیزه ای نسبتاً قوی مورد توجه کشاورز قرار می گیرد که در این راستا تعاونیهای کشاورزی در تأمین نیازمندیهای کشاورزان نقش مؤثری ایفا می کنند. در کشور هندوستان ۹۹/۷ درصد از ساکنان روستاها و کشاورزان تحت پوشش نهضت تعاونی قرار دارند. در این کشورها از تعداد ۴۱۹ کارخانه تولید شکر، تعداد ۲۳۶ کارخانه به بخش تعاون تعلق دارد و بیش از ۵۵ درصد تولید داخلی شکر از طریق تعاونیهای شکر تأمین می گردد همچنین ۲۵ درصد از

کودهای شیمیایی در هند و کارخانه های تعاونی تأمین کود مورد نیاز کشاورزان بالغ بر ۲/۵ میلیارد دلار است (لطیفیان ۱۳۸۵).

در سوئد بین ۵۰ تا ۶۶ درصد مواد غذایی و کالاهای مصرفی به وسیله کشاورزان عضو شرکت تعاونی تولید می گردد. همچنین در حدود ۷۸ درصد ذرت و ۵۹ درصد لوبیای تولیدی در نیکاراگوئه از طریق تعاونیهای کشاورزی ارائه می گردد و ۵۹ درصد برنج مصرفی ژاپن از طریق تعاونیهای کشاورزی فراهم می شود نقد دیگر اینکه در جهان سوم بیشتر تعاونیها واقعاً تعاونی نیستند بلکه شبه تعاونی هستند که توسط مؤسسات دولتی از بالا تحمیل می شوند و تلاشها برای خود اتکا کردن تعاونیها، که با حمایت قوی دولت ایجاد شده اند، در کل موفق نبوده است (ورهانگن، ۱۹۸۰) اما تعاونیهای تولیدی نیز وجود دارند که توانسته اند در بهبود شرایط کلی زندگی و فرهنگ جامعه مؤثر باشند (جاهاسز، ۱۹۸۶).

یک نمونه تعاونی موفق، تعاونی گامبرا در هندوستان است (کوم، ۱۹۹۰) در کارکرد این تعاونی، پیشرفته ترین اصول دینامیک گروهی به طور موفق به کار گرفته شده و ۲۹۱ کشاورز حاشیه ای خرده پا و بدون زمین عضو آن، در حال حاضر دارای منبع درآمدی مطمئن هستند و تمام آنها در بالای خط فقر قرار دارند. همچنین این تعاونیها در ایجاد اشتغال و کشاورزی گروهی موفق بوده اند. بنابراین در صورتی تعاونیها تبدیل به ابزاری مؤثر در توسعه اقتصادی می شوند که آنها را به عنوان بخش ضروری از سیاستهای توسعه و مرتبط با برنامه ریزی ملی در نظر بگیریم در این باره لازم است دریابیم که هدفهای اساسی تعاونی در راستای هدفهای کلی توسعه یعنی افزایش تولید مواد غذایی و بهبود مشارکت در تصمیم گیری درباره جنبه های اقتصادی - اجتماعی تولید است. این دو هدف به هم مرتبط هستند و افزایش تولید که در نهایت منجر با افزایش درآمد و اشتغال می شود باید از طریق مشارکت صورت گیرد.

۱-۲- اهمیت موضوع

یکی از مسائلی که در کشورهای در حال رشد پس از تقسیم اراضی مطرح می‌گردد، مسئله سازمان دادن دوباره تولید بگونه ایست که بتواند به افزایش تولید منجر گردیده و درآمد کشاورزان را افزایش دهد. تجزیه چند ساله تعانیهای تولید کشاورزی حاکی از اختلاف در موفقیت نسبی آنها در نیل به اهداف تعاونیها است. از این نظر ارزیابی تعاونیهای تولید کشاورزی و تعیین تاثیر اندازه تعاونیهای تولید کشاورزی به میزان سود دهی آنان جهت بهره جستن از صرفه های ناشی از مقیاس و کاهش هزینه ها از اهمیت خاصی برخوردار است. مطالعه و ارزیابی عملکرد تعاونیهای تولید کشاورزی و بررسی اثرات آنها بر فاکتورهای تولید، اشتغال و درآمد همچنین، شناسایی نقاط ضعف و قوت و موفقیت آنها در تخصیص بهینه امکانات و مقاسه آنها با همدیگر از اهمیت خاصی برخوردار است و از این طریق می توان با شناسایی عوامل مؤثر بر کارایی اقتصادی تعاونیهای تولید نسبت به انتقال و ترویج یافته ها از تعاونی های موفق به واحدهای مشابه اقدام نموده و انگیزه کافی جهت بهره جستن دیگر زارعین در قالب تعاونیهای تولید کشاورزی از صرفه های ناشی از مقیاس را فراهم نمود. این مطالعه با هدف تحلیل شرایط سود و تعیین کارایی تعاونیهای تولید کشاورزی در استان کهگیلویه و بویراحمد صورت گرفته است. برای این منظور از مفاهیم تابع سود، کارایی، سودآوری و عوامل تولید و همچنین درآمد و اشتغال استفاده شده است. مفاهیم یاد شده برای واحدهای فعال در سال زراعی ۸۸-۸۹ بررسی شده و توابع سود و انواع یاد شده کارایی برآور گردید.

اولین تحقیق رسمی و علمی مربوط به رفتار تعاونی ها توسط امیلیاتوف (۲۰۰۳) صورت پذیرفت. وی استدلال می کرد که چون تعاونی در حد هزینه عمل می کند ضرر یا منفعت ندارد و بنابراین یک واحد انتفاعی نبوده و نمی تواند یک بنگاه باشد، پس نمی توان برای آن، رفتار اقتصادی مجزایی در نظر گرفت.

در مطالعات و الگوسازی کامل تر، تعاونی به عنوان یک بنگاه در نظر گرفته می شود در این الگوها هدف تعاونی حداکثر کردن سود نیست بلکه برای تعاونیها جمع مازاد تولید کننده و مصرف کننده در

نظر گرفته می شود، در دهه های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ الگوهای در فرضیه تعاونی های عرضه و مصرف گسترش داده شد.

نکته حائز اهمیت در الگوهای تعاونی این است که چنانچه این تعاونیها به جای حداکثر کردن سود، رفتار حداکثر سازی مازادها یا رفاه مشترک تعاونی و اعضا را در پیش گیرند منافع اجتماعی فراوان را ایجاد خواهند نمود اهم این منافع از نظر اقتصادی، کسب قیمت پایین تر برای محصول نهایی و در عین حال پرداخت قیمت بالاتر برای محصول خام اولیه است که معمولاً از کشاورزان عضو تعاونی خریداری می شود. در واقع سهام تعاونیها متعلق به افراد عضو تعاونی یا مؤسس اصلی تعاونی است که اغلب محصول خام تولید می کنند و باعث افزایش درآمد روستائیان و اعضای تعاونی می شود و همچنین باعث افزایش اشتغال در روستائیان نیز می شود.

برای تبیین رفتارهای اقتصادی تعاونیها، اولین قدم بررسی رفتار اقتصادی تعاونی های موجود و فعال در کشور است؛ موضوعی که هدف اصلی مطالعه حاضر را تشکیل می دهد. بطور کلی در بخش کشاورزی، اغلب تعاونیهای فعال، یا تحت پوشش وزارت تعاون هستند و یا زیر نظر سازمان تعاون روستایی.

به نظر می رسد یکی از دلایل تشکیل وزارت تعاون در بدنه دولت این بوده است که این تکلیف قانون اساسی و دلسوزی جمهوری اسلامی ایران برای طبقات متوسط و پایین جامعه و یا هر فردی که در ابتدای کار است، مجموعه این فرایند ایجاد اشتغال را پیگیری، هدایت و نظارت می کند.

تعاونیها از سه طریق اشتغال ایجاد می کنند:

۱- اشتغال مستقیم: مشاغلی که درون شکل های تعاونی و با پرداخت حقوق به صورت مستقیم از

طریق تعاونی ایجاد می شود.

۲- اشتغال غیر مستقیم: از کسب و کارهایی ناشی می شود که مواد (کالا یا خدمات) برای تعاونیها تأمین می کنند.

۳- اشتغال انگیزشی: از محل صرف کردن دستمزدها و درآمد توسط کارکنان و اعضای تعاونیها در قالب اقتصاد محلی ایجاد می شود.

تعاونیهای دیگر که نقش مهمی در ایجاد اشتغال مستقیم و غیرمستقیم و انگیزشی دارند شامل تعاونیهای بازاریابی و خدمات کشاورزی، تعاونیهای مالی، تعاونیهای کارگری و ... می باشد. امروزه سازمانهای کوچک و خرد در عرصه اقتصادی آسیب پذیرند و از قدرت رقابتی کمتری برخوردارند. بنابراین سازمانهایی از قبیل شرکتهای تعاونی کشاورزی ناچارند برای بقا، توان و ظرفیت های بالقوه و بالفعل خود را افزایش دهند. در این زمینه یکی از راهکارهای مهم و اساسی افزایش اعضا و نظارت کامل و بیشتر دستگاههای نظارتی و انجام نقش اصلی تعاون می باشد (ناطق و همکاران، ۱۳۸۳). از دیگر اهمیت های تعاونی های تولید کشاورزی اشتغال زایی در سطح محلی، افزایش درآمد، جلوگیری از افزایش قیمت ها و کاهش هزینه های تولید و توسعه غیرکشاورزی و پل ارتباطی بین شهر و روستا، صنعت و کشاورزی، تولید کننده و مصرف کننده و رونق کشاورزی. (لورندال ۱۹۹۹، ص ۱۷۳)

۳-۱- تاریخچه و سیر تحول تعاونیها

اندیشه تعاون، ریشه در آرزوها و همچنین برخورداری علمی انسان ها در زندگی دارد و لذا رویای یک جامعه انسانی کامل از زمان افلاطون و در الگوی « تا کجا آباد » و « مدینه فاضله » (utopia) جلوه گر شده است. در سال ۱۶۵۹ یک هلندی به نام پلاکبوی (plockboy) جزوه ای انتشار داد که در آن اندیشه های نخست نهضت تعاون، مانند خودیاری، همیاری، مشارکت داوطلبانه، آزادی، برابری و رابطه مستقیم بیان تولید کننده و مصرف کننده (کنار گذاشتن واسطه ها) دیده می شود که راه را برای اندیشمندان دیگر از

قبیل رابرت آون (Rabertowen)، فوریه (faurier)، رایفآیزن (Raiffeisen)، ویلیام کینگ (William king)، سن سیمون (san simon)، پوشه (Bucheay)، لویی پلان (louis Blanc) و آیندگان باز کرد. در ادامه، نظریه های این اندیشمندان به طور مختصر مورد بررسی قرار می گیرد. رابرت آون (۱۸۰۸-۱۷۷۱) در ولز انگلستان متولد شد او طرفدار سازماندهی اعضا در گروه هایی بود که کلیه وسایل تولید را برای رفاه اعضای گروه در اختیار داشته باشند و به طور مشترک از آن ها استفاده کنند. از این رو آون تعاونی آرمانی خود را که در «گروه های خودکفاء» شکل می گرفت تشریح کرد شارل فوریه (۱۸۳۷-۱۷۷۳) در فرانسه متولد شد. وی معتقد بود که برای جلوگیری از عملیات نامشروع بازرگانی و قطع دست واسطه ها در معاملات باید تمام افراد جامعه، اعم از کارگران، کشاورزان و پیشه وران را در سازمان های تعاونی و واحدهای اشتراکی به نام «فالانژ» متمرکز کرد. نظریه فوریه به منظور عدم تمرکز جمعیت در شهرها و از بین بردن رفتاری های زندگی شهری ارائه شده است. اساس این نظریه، ایجاد جوامعی با کیفیت زندگی در یک مدینه فاضله (utopia) بود. کینگ در سال ۱۸۲۹ اعلام داشت که شرکت تعاونی یک سازمان اجتماعی است که به نیروی آزادی افراد متکی است و مظهر تمایلات آن ها می باشد و هیچ قدرتی در جهان وجود ندارد که بتواند همکاری را از صورت آزادی خارج و آن را به صورت جبری درآورد از این رو نهضت تعاونی باید به قدرت معنوی و انسانی افراد تکیه داشته باشد، زیرا وابستگی به قدرت های خارجی، سطحی و فانی است بدین ترتیب دیده می شود که پیشوایان نهضت تعاون می اندیشیدند. کینگ معتقد است که تعاون اجتماعی و اقتصادی را باید از روی اصول علمی تدریس کرد تا مردم نیکوتر مفهوم سازمان تعاون اقتصادی را درک کنند. سن سیمون (۱۸۲۵-۱۷۶۰) اندیشمند فرانسوی، اندیشه ها و شعارهای سوسیالیستی را رواج داد و با عنوان کردن «درآمدهای نامشروع» خواستار یک نظام توزیع خاص بود. او، اعتقاد داشت باید «به هر کس به اندازه شایستگی و توانایی او، پاداش داده شود. با الهام از نظریه های تعاونی و استفاده از تجارب قبلی، بیست و هشت تن از کارگران یکی از شهرهای کوچک منطقه لانکاشیر انگلستان به نام راجدیل در سال ۱۸۴۴ گرد هم آمدند تا راهی برای مبارزه با گرانی روزافزون قیمت ارزاق و تأمین زمین نسبتاً مرفه برای خود بیابند.

تعاونی راچدیل بعداً به عنوان اولین شرکت تعاونی موفق در سطح جهان شهرت یافت. اصول و ضوابط مورد تعاونی راچدیل مورد استفاده و تقلید سایر شرکت های تعاونی در انگلستان و دیگر کشورها قرار گرفت و منشأ بسیاری از قوانین تعاونی و حتی اصول بین المللی تعاون گردید. بر اساس تحقیقات اتحادیه بین المللی تعاونی ها در سال ۱۹۳۱ تعاونی راچدیل دارای یک سری اصول به این شرح می باشد: ۱- عضویت اختیاری و آزاد، ۲- اداره امور تعاونی بر اساس دموکراسی، ۳- سود محدود سرمایه، ۴- تقسیم مازاد درآمد به نسبت معاملات اعضا با تعاونی، ۵- بی طرفی در مسائل سیاسی، نژادی و مذهبی (به منظور حفظ وحدت بین اعضا)، ۶- انجام معاملات نقدی، ۷- آموزش اعضای تعاون. امروزه در بعضی جوامع در حال رشد و سوسیالیستی از روش اعطای حقوق انحصاری به تعاونی برای پیشرفت یا تشویق مردم به منظور عضویت در تعاونی استفاده می شود. در این روش، ممکن است نمایندگی انحصاری فروش محصولات خاصی فقط به تعاونی ها داده شود یا توزیع برخی کالاهای مورد نیاز مردم را با قیمت کم تر در اختیار شرکت های تعاونی قرار دهند. این شیوه نتایج خوبی در جذب اعضا و توزیع مناسب کالاهای مورد نیاز و جلوگیری از احتکار در بر داشته است. عده ای از طرفداران تعاونی، عضویت آزاد را حمایت می کنند و گروهی نیز معتقدند که این روش ها در رشد تعاونی ها به ویژه در مراحل اولیه مؤثر است. در دنیای تعاون، از نقطه شروع و پیدایش تعاونی های نسل امروز، جذب و سازماندهی نیروی انسانی در این مؤسسات یک رویکرد دیرینه نهضت تعاونی به حساب می آید که سابقه آن به تشکیل نخستین شرکت تعاونی بر می گردد. هنگامی که تفکراولیه تشکیل تعاونی شکل گرفت و حرکت نخست نهضت تعاونی در عصر حاضر جاری گردید جذب عضو جدید نیز به عنوان یک محور توجه و تفکر متولد شد. در واقع، جذب عضو جدید برای بنیانگذاران و مدیران شرکت تعاونی را چدیل علاوه بر بسیاری از دغدغه های آن ها مهم بود. این در حالی است که هنوز هم پس از گذشت زمانی قریب به یکصد و پنجاه سال از آن روز، یکی از مشغله های مدیران و حتی اعضای تعاونی امروز در سراسر جهان و همچنین مسئولان نهضت تعاونی و دولتمردان علاقمند به نهضت تعاونی در ایران، جذب عضو جدید در شرکت های تعاونی است. نکته قابل تأمل در مورد رویکرد جذب عضو جدید و سازماندهی آن در شرکت های تعاونی آن